

РЕЦЕНЗИЈА МОНОГРАФИЈЕ "РЕВОЛУЦИОНАРНО НАСИЉЕ-ХИМНА СЛОБОДИ ИЛИ АПОЛОГИЈА ЗЛА"

Монографија доц. др Илије Кајтеза под насловом "Революционарно насиље-химна слободи или апологија зла" урађена је на 292 стране. Поред увода и закључка, обимне литературе (домаће и стране), монографија се састоји из девет целина ("Тамна страна људске природе" - филозофско-антрополошке и социолошко-политиколошке основе насиља, "Друштвено кретање", "Револуција-значање и значај"; "Буржоаске политичке револуције", "Од Француске револуције до Октобарске пролетерске револуције", "Октобарска револуција", "Политички терор и жртве у Октобарској револуцији""Стаљинизам – владавина насиља и масовног злочина" "Друштвене револуције-химне слободи човека или апологије масовних злочина"

У првој области рада: "Тамна страна људске природе" (филозофско-антрополошке и социолошко-политиколошке основе насиља) Кајтез настоји да разјасни основне појмове који су потребни ради проучавања феномена насиља у револуцијама. Централно питање које он поставља јесте какав је однос зла, политичког радикализма, насиља, терора и револуције? Пошто у политичким револуцијама учествују појединци, породице, друштвене групе, социјални слојеви, класе као и целе нације било је потребно да се сагледа феномен зла у општем погледу као филозофско-антрополошки проблем, затим на нивоу посебности као појам друштвеног (политичког) насиља и као питање зла у смислу појединачне људске агресивности. Разматрање мишљење Карла Маркса и његових следбеника о друштвеном насиљу има своје потпуно оправдање, јер је опште познато да је идеологија марксизма била инспиратор и звезда водиља у реализацији и изградњи Октобарске социјалистичке револуције. Кључно питање које се поставља у овој полазној целини јесте да ли можемо уопште говорити о револуцији, а да се заобиђе човеково зло у историји, масовни злочини, бестијални обрачуни са противницима, непријатељима и неистомишљеницима. Аутор монографије закључује на основу обрађених питања да нам досадашња историјска искуства говоре у прилог чињеници да расправа о било којем аспекту револуције нас нужно упућује на злочинства и нехумана искуства у име идеја напретка и поставља питање које имамо од макијавелија до данас да ли се нељудским путевима и средствима може постићи племенит друштвени и историјски циљ.

После уводних разматрања и успешно разјашњених феномена зла, насиља и агресивности аутор прелази на питање о феномену друштвеног кретања, пошто је револуција део социјалне диманике. Револуција је изузетно сложен динамички, друштвено-историјски, антрополошко-политиколошки феномен, тако да се кроз њену реализацију преламају, укрштају и преклапају све димензије феномена зла, политичког и друштвеног насиља и људске деструкције али и питање слободе, утопије, људских тежњи да радикално превреднује све вредности. Аутор разматра историјска схватања и различита виђења феномена друштвеног кретања, посебно обрађујући идеју прогреса и тријумфа оптимизма у историји, оправдано наглашавајући виђење Хегела и Маркса имајући у виду да ће на том трагу бољшевици повести револуцију у жељи да "превреднују све вредности". Наравно,

ради потпуности и коректности рада у овој целини се обрађује и питање о супротној струји у историји, а то је идеја песимизма али јој се оправдано даје мање простора што је разумљиво ако се има у виду тема ове монографије.

У целини која носи наслов: "Од Француске револуције до Октобарске пролетерске револуције" обрађује се израстање пролетеријата кроз окршаје класне борбе (револуционарна 1848. године у Европи и Париска комуни 1871.) које ће бити драгоцено искуство Лењину за победу револуције. Аутор коректно износи генеза идеја разних политичких партија и мислиоца ондашње Русије који раматрају и размимоилазе се по питањима уређења руске државе и начина превазилажења царског државним уређења. У посебном питању у оквиру ове целине се обрађује Лењиново поимање феномена револуције и сагледава се улога бољшевичке (марксистичко-социјалистичке) идеологије на чијем учењу су се заснивали социјалистички ауторитарни режими и какво марксистичка идеологија има схватање по питању добра и зла.

У делу рада под насловом: "Октобарска пролетерска револуција" у основи се трага за одговором зашто је избила социјалистичка револуција у царској Русији у којој мери је томе допринео рат и који су то политички и друштвено-историјски разлози који су утицали да револуција прерасте у грађански рат, а касније и у отворено насиље и егзекуцију свих противника бољшевичке власти. Совјетска пролетерска револуција се одвијала у току Првог светског рата и непосредно после рата и склапања врло неповољног сепаратног мировног уговора бољшевика са Немачком, затим војне интервенције удружених капиталистичких земаља са снажном унутрашњом контрареволуцијом у годинама огорчене борбе на живот и смрт, што је све створило повољне услове за развијање свих облика политичке искључивости, радикализма и нетолерантности. Револуцију су пратили стална опасност од глади и егзистенцијалног суноврата народа тако да су предузете револуционарне мере биле крајње радикалне, одсудне, искључиве и беспоговорне. Револуција се одвијала супротно својим слободарским идејама и тежњама пролетера. Уместо слободе, правде и благостања на све стране су биле само жртве, разарања, преки судови, сиромаштво и глад. У току револуције издвојио се и постао себи довољан уски круг вођа револуције који су одлучивали о свему, они су били господари живота својих грађана, средстава и богатства земље у име идеје слободе, историјског прогреса, срећније будућности и класне свести. Најбољи начин да се присуство револуционарног осећања, заноса и идеологије учине што трајније, вође револуције су користиле експлоатацијом страха од контрареволуције. Социјализам који граде револуционари постаје мистично искуство, друштвени систем који се не може емпиријски проверити, него прелази у сферу метафизике, револуционари узимају једино исправно за суд проверу историје чије законитости, правац и смисао једино они могу да разумеју и научно схвате. Вође револуције и партијски идеолози су мера свему, они никад не греше јер сваки поступак се накнадно може тумачити и оправдати у име идеја револуције и новог доба. Све жртве су нужне и оправдане јер то захтева смисао историје.

Марксизам и лењинизам претендују да буду више од науке, они изграђују историјско пророчанство, али и више од тога они захтевају да буду основа практичне политичке акције. Лењин је симбол прве социјалистичке револуције као што ће Стаљин постати парадигма за организоване злочине у име социјалистичке

револуције. Лењин тврди да може победити социјализам и у заосталим земљама али се од људи тражи надљудско жртвовање и диктатура пролетеријата. Дакле, све нужне и потребне претпоставке за терор су биле на једном месту: неповољне историјске околности, глад, страна војна интервенција, грађански рат, бројне снаге контрареволуције, монолитна партија професионалних револуционара, беспоговорна примена принципа демократског централизма, пробуђене најдубље страсти и фанатизам масе која жели да наплате све историјске ускраћености и животне несреће. Терор у име највиших идеала слободе. Вође које тврде да су појединачна зла неизбежна зарад будућег свеопштег добра су људи који припремају терен за масовне злочине и разна злочињења.

У следећем делу рада аутор се бави темом: "Политички терор и жртве у Октобарској револуцији" и разматра место и улогу бољшевичке партије Лењина и Стаљина у револуцији. Методи којима се бољшевичка партија и њене вође руководиле биле су категоричност, априоризам, недемократичност у раду, догматизам, искључивање алтернативе, претензија на идеолошки и политички монопол. Како градити земљу слободе и правде ако је партија која је креатор свега у својим унутрашњим односима крајње хијарархијски устројена и неслободна? Бољшевичка партија која произашла из илегале и директно освојила власт, заснивала је свој начин деловања на принципу демократског централизма, она није познавала приватну и јавну сферу као и било какву различитост мишљења, нити индивидуалне потребе људи, као и било какве објективне препреке у остваривању усвојених планова. Бољшевичка партија усваја принцип деловања редукованог револуционарног волунтаризма. Сви чланови и следбеници који на путу револуције нису могли да следе пут били су проглашавани за слабиће, непријатеље и издајнике идеја социјализма и против њих се предузимао и водио беспштедни терор. Када се друштво гради на основама волунтаризма, где ништа није трајно, стабилно и законито, пут до произвођења непријатеља, преваспитавања, пресељења и кажњавања целих насељених области, систем логора, немилосрдног обрачуна са неистомишљеницима није изненађење, поготово, ако је требало наћи ваљан изговор зашто се идеали којима су људи кренули у револуцију не остварују. Тоталитарни режими почивају на сталној потреби да се изналазе непријатељи (унутрашњи и спољашњи) и то је покретачка снага тих режима, јер они нису способни за владање без насиља, силе и злочина.

У делу монографије под називом: "Стаљинизам-владавина зла и масовног злочина" посебно се разматра феномен стаљинизма и историјски разлози његовог настанка, развоја, начина деловања и његове погубне последице. Терор има своју логику развоја и унутрашњег деловања и када се једном крене са мерама терора оне се само повећавају и постају драстичније, терор је тешко зауставити и спречити. Револуционари правдају свој терор јер се он изводи у име потлачене класе и у име виших и напредних идеала слободе човека. У јакобинском терору у Француској и поготово у Стаљиново доба коришћена су и спровођена мера насиља и репресалија за уништавање, потчињавање и деформацију људи. У периоду стаљинизма дошло је до примене државног насиља широких размера. Стаљинов терор је ишао за тим да се наметне доминација и беспоговорна власт свим људима произвођењем страха и следе послужности. Деформација политичког система под руководством Лењина а поготово Стаљина је настала као последица огромне

концентрације друштвене и политичке моћи у рукама малог броја људи која није подложна било каквој друштвеној контроли. Стаљин се грубо ослања на силу, изградњу система логора, депортације људи и масовне физичке ликвидација не само противника револуције и власти большевика него и свих који су на било који начин сумњиви. Солжењицин би рекао: "Власт која ником ништа не опрашта, упорно истрајава и зато се чини страшнија од метка". Круг терора, несреће и жртава непрестално се ширио јер терор је увек и изнова тражио жртве и свежу крв, да би се појачао и ојачао страх и послушност. Потврдило се правило да када се једном крене у терор тешко га је зауставити, тим пре јер су резултати револуције изостајали и увек је требало изналазити нове кривице за неуспех социјализма.

У завршном поглављу монографије Кајтез настоји да одговори на питање да ли је револуција била нужна и законита и да ли су: "Друштвене револуције-химне слободи или апологије масовних злочина" и недвосмислено закључује да у политици у којој се влада диктаторски захтева се од људи да буду "тиши од воде и нижи од траве" како наглашава Михаил Булгаков. Планско и колективно насиље у служби политичких концепција опире се психолошком тумачењу индивидуалног чињења зла према жртви. Зато се људско понашање и терор у социјализму треба сагледати као део система. Реч је о друштвеном, а не биолошки програмираном злочину када циљ није преживљавање врсте него опстанак политичког пројекта друштвеног уређења.

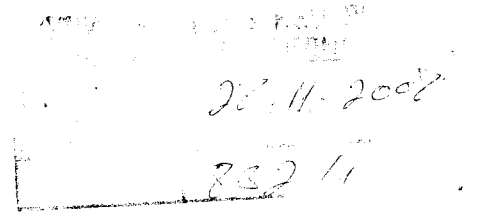
Терор у име идеала револуције јавља се у свим познатим револуцијама, али у најекстремнијим виду у совјетској револуцији у лику большевизма, поготово у доба Стаљина. Треба имати на уму да средства којим се остварује одређене историјске тежње у потпуној су супротности или најчешће у великој несагласности са величином тих тежњи као што то уверљиво показала француска и октобарска револуција. Револуција властито (иманентно) насиље увек правда борбом за ново (праведно, умно, слободно) друштво. Револуционарна марксистичка пракса у XX веку у Русији, земљама источне Европе и Кине у стравичном револуционарном експерименту са људима и народима које је човечанство коштало десетине милиона жртава обелоданило је човекову немоћ да се путем зла може успешно борити против зла и иде у прилог старом људском уверењу да приорда не чини скокове (*natura non facit saltus*).

Имајући у виду квалитет понуђеног рукописа с једне, и садржај наставног програма на Факултету безбедности с друге стране, предлажем Наставно-научном већу ФБ да рукопис (моографију) др Кајтеза под називом "РЕВОЛУЦИОНАРНО НАСИЉЕ – ХИМНА СЛОБОДИ ИЛИ АПОЛОГИЈА ЗЛА" прихвати за објављивање.

Београд, 12. IX 2008.

Проф. др Владимир Цветковић

Проф. др Чедомир Чупић
Факултет политичких наука
Универзитета у Београду

РЕЦЕНЗИЈА

Рукописа књиге Илије Кајтеза РЕВОЛУЦИОНАРНО НАСИЉЕ – ХИМНА СЛОБОДИ ИЛИ АПОЛОГИЈА ЗЛА

Књига Илије Кајтеза бави се проблемом односа зла, радикализма, насиља, терора и револуције. Аутор је приказао и проблематизовао низ тумачења, разумевања и објашњења, посебно односа револуције и зла.

У уводном разматрању отворени су сви проблеми на релацији револуција и зло. Од питања одакле долази зло и може ли се оно искоренити у људском роду, до разматрања манифестација зла, посебно у кризама, ратовима и револуцијама.

У првом делу Кајтез се бави појмом зла и различитим схватањима зла, као и одређењима агресивности. Посебно су обрађени приступи друштвеном и политичком насиљу и истраживања револуционарног насиља.

Други део књиге посвећен је разумевању друштвених промена, посебно идеји прогреса као тријумфа оптимизма у историји. Обрађено је и кретање идеје о слободи кроз историју. Такође, аутор је размотрио идеје назадовања, односно у политичком смислу владавине песимизма у историји људског рода.

У трећем делу Кајтез је обрадио појмовно одређење револуције, као и различите приступе, од античких времена до савремених схватања револуције.

Посебно подпоглавље посвећено је Марксовом схватању револуције.

У петом делу аутор се бави анализом буржоаских политичких револуција – Холандском, Енглеском, Америчком и Француском

револуцијом. У том поглављу посебно је обрађен терор у Француској револуцији.

Шести део посвећен је дешавањима од Француске до Октобарске пролетерске револуције. Ту су обрађени Марксови савременици, руски социјални мислиоци пре Октобра и Лењиново поимање и тумачење пролетерске револуције.

У седмом поглављу Кајтез анализира Октобарску револуцију, посебно Лењинове ставове о револуцији рату и насиљу. Обрађене су и поруке, вредности и слабости Октобарске пролетерске револуције.

Осми део посвећен је анализи политичког терора и жртава терора у Октобарској револуцији. Кајтез је размотрио теоријска и историјска оправдања, као и рационализације протагониста и налогодаваца терора. Обрађени су и циљеви и методи терора и проблеми жртвовања и жртава.

У деветом поглављу аутор истражује природу стаљинистичке владавине као владавине зла и масовног злочина.

У последњем делу Кајтез проблематизује парадокс револуције, односно њену еманципаторску улогу, али и могући злочиначки потенцијал.

Књигу Илије Кајтеза треба подржати и омогућити њено штампање како би била доступна јавности и јавном суду. Разлози за њено објављивање су троструки: вредан допринос научно-истраживачком раду, педагошка вредност и практично-политичка употребљивост. У научном вредновању књига припада делима из области друштвених наука која су подстицајна не само за садашње већ и за будуће истраживаче револуционарног насиља, али и проблема терора и зла. Књига је у педагошком погледу значајна зато што се може користити у настави као додатна или шира литература на предметима који се баве насиљем, терором, антропологијом моћи и зла. Са становишта практично-политичке употребљивости студија ће бити корисна за све у политици који су на позицијама да вреднују употребу средстава за различите врсте циљева, краткорочне, средњорочне и дугорочне.

Ово Кајтезово дело вредан је прилог критичком разматрању револуционарног насиља и последицама које је оно остављало.

Београд, 14. јула 2008.

Проф. др Чедомир Чупић

